

Forebyggende tiltak mot rovviltskader Beiting på innmark

Inger Hansen

I områder med årlige svært høye tap til rovvilt kan eneste løsning være å legge om sauedrifta til innmarks- eller kulturmarksbasert beitedrift. Forutsetningen er at man har tilstrekkelige arealer tilgjengelig for dette formålet. Innmarksbasert beitedrift byr imidlertid på mange utfordringer og store ekstraomkostninger.

Innmark i stedet for i utmark

Ved overgang fra tradisjonelt sauehold i utmarka til full eller delvis innmarksbeiting er det en hovedutfordring å finne en optimal balanse mellom arealgrunnlaget og dyretall. Når en ser bort fra vår- og høstbeiting på innmarka, har sau på permanent innmarksbeite ca. 100 dagers lenger beiteperiode på innmark enn de som slippes i utmarka. Lengden av beiteperioden og dyretettheten vil ha stor betydning for slitaskjen på innmarksbeitet.

Utfordringene er mange. Beitekapasiteten og beitekvaliteten er av største betydning for lammetilveksten, slik at driftingen av et innmarksbasert beiteopplegg er svært viktig. Dyr som går på avgrenset beite flere år på rad kan dessuten være utsatt for mage/tarmparasitter, noe som igjen kan påvirke lammetilveksten negativt. Engarealet er ofte en knapphetsressurs. Dersom skiftet egentlig skulle vært høstet til vinterfôr, blir man nødt til å kjøpe inn vinterfôr eller leie ekstra arealer til grasproduksjon.

Ved kontinuerlig innmarksbeiting kan det være nødvendig å gi mineraltilskudd. Det vil

dessuten være nødvendig å sette inn drikkekar, dersom ikke beitet har en naturlig, tørkesikker vatnkilde. I svært tørkeutsatte strøk bør det vurderes å investere i vatningsannlegg. Hvis beitet ligger helt åpent og ikke har naturlige ly, er leskur påkrevd.

Beiting på innmark eller kulturbeite forutsetter som oftest at dyrene går på inngjerdet beite. Beitedyrene kan vernes ytterligere mot rovvilt ved å bruke rovdysikker inngjerding (strømførende gjerder) eller vokterhund innenfor inngjerdingen. Dersom innmarksbasert beitedrift får et omfang av betydning, vil dette virke negativt inn på gjengroing av utmarka.

Skiftebeiting

Skiftebeiting er nærmest en nødvendighet for å opprettholde god tilvekst og god dyrehelse når beitearealet er begrenset. Dette gjelder både på innmark og på inngjerdete skog/utmarksbeiter. Det tar noe tid å flytte dyrene ofte og å rigge opp og ned lettgjerdet, men det svarer seg. Skiftebeitinga bør være planlagt på forhånd og godt organisert.

Planlagt skiftebeiting bedrer beitekvaliteten sammenliknet med at dyrene går på hele arealet. Det er viktig å bruke fleksible gjerdeløsninger og gjødselløsninger, slik at ikke alt gras "modnes" samtidig. Grashøyden er et greit mål for når sauene bør slippes på skiftet og når de bør tas av. En grashøyde på ca. ti cm er optimalt ved slipp1. Tidlig i beitesesongen flyttes sauene når neste skift har fått optimal høyde på grasveksten. Videre utover i sesongen flytter man sauene når skiftet er beitet godt ned. I praksis blir det hyppige beiteskiftninger i starten av vekstsesongen og noe mindre frekvent i siste halvdel av beitesesongen.

Alle skiftene bør gjødsles minimum en gang i løpet av beitesesongen. Det anbefales å pusse beite med beitepusser en til to ganger i løpet av beitesesongen, slik at planteproduksjonen og beitekvaliteten opprettholdes ut over høsten. Slitasje på beite grunnet tråkkskader, samt nedtråkking og vraking av fôr, vil gjøre det påkrevd å fornye/omlegge anslagsvis 20-25% av enga hvert år 1.

Bilde av sauer på innmarksbeite (foto:Eva N. Høberg)

Et godt eksempel på planlagt skiftebeiting kan være et bruk i Østlandets fjellregion med 75 v.f.s.1. Brukeren har åtte ulike skifter på til sammen ca. 170 daa (inklusive vårbeiter og høstbeiter). Sauene flyttes flere ganger i uka tidlig i beitesesongen, ca 1 gang i uka fra midtsommer og hver 14. dag fra slutten av juli, avhengig av størrelsen på skiftet og planteproduksjonen. Midt i september sorteres lammene og skilles fra mora. De som er slaktemodne (>45 kg levende vekt) går rett på slakt, mens de øvrige fordeles på ulike skifter etter vekt, slik at de letteste

lammene får det mest næringsrike og lettfordøyelige beitet. Denne produsenten oppnår relativt god tilvekst på lammene. Ved å plukkslake oppnår han også god slakteklassifisering og slaktepris, og andelen av "blålam" blir minimal.

Innvollsparasitter

Innvollssnyltere er en fellesbetegnelse på parasitter som finnes i sauens indre organer. Disse parasittene er koksidier, rundormer, bendelorm, leverikter og lungeorm. Under forhold der sauene skal gå på et avgrenset område gjennom hele beitesesongen flere år på rad, er det først og fremst koksidier og rundormer som vil være det største problemet³. Det er særlig lam på vårbeite som er utsatt. Lammene får kraftig diaré, matlysten blir nedsatt og tilveksten blir dårlig.

Ved påvist koksidieinfeksjon etter avføringsprøve behandles lammene med for eksempel Baycox sju til ni dager etter utslipp. Et viktig forebyggende tiltak er å skifte vårbeite minst annet hvert år. På sauebruk der dette ikke er mulig bør en bruke årlig, forebyggende behandling for å unngå sjukdomsutbrudd. Alle lammene behandles da ca. en uke etter beiteslipp.

Alle sauebesetninger bør behandles forebyggende mot rundorm hvert år. Dyr som går på avgrenset beite må behandles hyppigere enn dyr som slippes i utmarka. En generell anbefaling for disse er at alle voksne sauer og påsettlam får en behandling i løpet av inneførsperioden - fortrinnsvis ved innsett, så de slipper å gå med mage-tarmparasitter gjennom hele vinteren. Lammene behandles tre og seks uker etter beiteslipp, samt i begynnelsen av august. Søylene bør behandles samtidig med lammene etter tre uker på beite. For å unngå resistensproblemer bør en skifte mellom ulike preparatgrupper hvert år. Det er av samme grunn også viktig ikke å underdosere

Lam med rundorm (foto: Inger Hansen).

Arealkrav

Kjuus et al. (2003) har regnet ut at arealkravet, dersom sauene skal gå 100 dager på innmark i stedet for i utmarka, blir ca. 1 daa pr. beitedyr. Dette er under forutsetning av en netto avling på 120 FEm (føreheter mjølk) pr daa. Det er da tatt høyde for en nedgang i avling på ca 50 % fra brutto avling, som følge av økt beitetrykk, slitasje og større behov for omlagging. Videre er beregningene basert på en besetning på 100 vinterføra sauer (v.f.s.) med 1,6 lam i gjennomsnitt, som har et beregnet førkrav på til sammen 23100 FEm i løpet av 100 dager på sommerbeite. Arealkravet blir med dette totalt 193 daa eller 0,74 daa pr. beitedyr (260 dyr totalt). I tillegg må en regne en del vraking av fôr, slik at arealet dermed kommer opp i omlag 1 daa pr. dyr.

Merarbeid og merkostnader

Merarbeidet ved å holde en besetning på 100 v.f.s. på innmark gjennom sommersesongen er av Kjuus et al. (2003) beregnet til å være ca. 4 timer pr. v.f.s. I tillegg kommer arbeid til fornying av enga, ca. 1 time pr. daa. Merkostnadene ved å holde dyra på innmarksbeite i stedet for å slippe de i utmarka er i den samme studien beregnet til kr. 2005,- pr. v.f.s. eller kr. 771,- pr. beitedyr. Her inngår bl.a. kostnader til jordleie, kultiveringstiltak, innkjøp av vinterfôr, ekstra snyltebehandlinger og inntektstap grunnet reduserte slakteinntekter. Merarbeidet er priset etter

tariff, kr 133,50 pr. time. Disse beregningene er imidlertid basert på en rekke forutsetninger, og det er antydnet at både tidsforbruk og kostnadene ligger noe høyt. Det er viktig også å se på inntektssiden. Ved innmarksbeiting har man større mulighet for plukkslaktning, hvilket kan gi en merpris utenom den ordinære slaktesesongen. Videre kan man ved et målrettet bruk av ulike skifter til lam i ulike vektklasser, redusere behovet for oppføring av blålam1.

Litteratur

- 1 *Todnem, J. & Kveberg, L. 2002. Innmarksbeite til sau ved ulike driftsopplegg. Innlegg på Norsk Kjøtt sin fagkonferanse "Lam 2002", Trondheim 9-10.02 2002, 7 s.*
 2 *Kjuus, J., Hegrenes, A. & Holien, S.O. 2003. Kostnader ved å ha sau på innmarksbeite. NILF-rapport 2003-3, 52s.*
 3 *Norsk Kjøtt 1998. Innvortes parasittar hos sau. Temaark sau, nr.1 1998, 8 s.*

Fagredaktør denne utgaven:
Fou- leder Ronald Bjøru, Bioforsk Nord Tjøtta

Ansvarlig redaktør:
Forskningsdirektør Nils Vagstad, Bioforsk

ISBN-10 82-17-00034-4
 ISBN-13 978-82-17-00034-1
 ISSN 0809-8654

www.bioforsk.no

Bioforsk:

Trygg matproduksjon, rent miljø og økt verdiskapning basert på langsiktig ressursforvaltning

- Lokalisert over hele Norge
- Organisert i sju sentra
- 500 medarbeidere
- Omsetning 320 mill. kr

Bioforsk, Fr. A. Dahlsvei 20, 1432 ÅS
 Tlf. 64 94 70 00
 Faks. 64 94 70 10
 post@bioforsk.no